

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Т.в.о. директора Інституту ботаніки
ім. М.Г. Холодного НАН України
д.б.н., проф. О.К. Золотарьова

_____ 2020 р.

ВИТЯГ

з протоколу № 6

розширеного засідання відділу геоботаніки та екології
Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України
від 20 серпня 2020 р.

ПРИСУТНІ: академік НАН України Дідух Я.П., чл.-кор. Мосякін С.Л., д.б.н. Дубина Д.В., д.б.н. Устименко П.М., д.б.н. Федорончук М.М., д.б.н. Куземко А.А., к.б.н. Вакаренко Л.П., к.б.н. Давидов Д.А., к.б.н. Дзюба Т.П., к.б.н. Ємельянова С.М., к.б.н. Кучер О.О., к.б.н. Нипорко С.О., к.б.н. Ольшанський І.Г., к.б.н. Пашкевич Н.А., к.б.н. Тимошенко П.А., к.б.н. Фіцайло Т.В., к.б.н. Винокуров Д.С., к.б.н. Тимченко І.А., к.б.н. Коротченко І.А., к.б.н. Шиян Н.М., Розенбліт Ю.В., Давидова А.О., Ширяєва Д.В., Конайкова В.О., Єременко Н.С., Соколова К.Г.

СЛУХАЛИ: Доповідь аспірантки відділу геоботаніки та екології ботаніки Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України Давидової Анастасії Олександрівни «Фіторізноманіття НПП «Джарилгацький»: структура, динаміка, охорона» – апробація дисертаційної роботи на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань Біологія за спеціальністю 091 Біологія.

Тема дисертації «Структура, динаміка та охорона рослинного покриву НПП «Джарилгацький» затверджена на засіданні вченої ради Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного, протокол № 16 від 21 грудня 2016 р. Назву дисертації скориговано на «Фіторізноманіття НПП «Джарилгацький»: структура, динаміка, охорона» на засіданні вченої ради Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного, протокол № 10 від 16 червня 2020 р.

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Давидової Анастасії Олександрівни «Фіторізноманіття НПП «Джарилгацький»: структура, динаміка, охорона».

В И С Н О В О К

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації

аспірантки відділу геоботаніки та екології Інституту ботаніки ім. М.Г.
Холодного НАН України
Давидової Анастасії Олександрівни на тему
«Фіторізноманіття НПП «Джарилгацький»: структура, динаміка, охорона»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань Біологія за спеціальністю 091 Біологія

1. Актуальність теми дисертаційної роботи зумовлена високим ступенем антропогенної трансформованості приморських біотопів та необхідністю збереження цінних природоохоронних територій. Одним із таких об'єктів у межах Північного Причорномор'я є національний природний парк «Джарилгацький». Напрацювання дослідників кількох поколінь дало значний матеріал для з'ясування змін рослинного покриву, які досі не були узагальнені. Унаслідок природної вразливості динамічних екотопів острова Джарилгач та узбережжя Джарилгацької затоки, які є чутливими до глобальних кліматичних змін, несанкціонована рекреаційна та господарська діяльність на території НПП становить значну загрозу для рідкісних та типових фітоценозів, які знаходяться за межами заповідної зон.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження пов'язані з науково-дослідними темами відділу: «Раритетна та рудеральна рослинність України (номер державної реєстрації 0116U002030), «Класифікація біотопів степової зони та їх еколого-созологічна оцінка» (номер державної реєстрації 0115U007194), «Ведення Зеленої книги України» (номер державної реєстрації 0118U006055), «Ведення Зеленої книги України (другий етап)» (номер державної реєстрації 0119U102875).

3. Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертантом було вперше отримано цілісне уявлення про рослинний покрив НПП «Джарилгацький». Складено конспект флори судинних рослин НПП, який нараховує 365 видів, що належать до 227 родів і 69 родин. Уперше встановлено таксономічний склад сучасної та історичної (1920–30 рр.) флори острова Джарилгач, з'ясовано систематичну, біоморфологічну, та екологічну структуру флори НПП, проаналізовано її синантропну фракцію. Розроблено класифікаційну схему та продромус рослинності території НПП

«Джарилгацький», що налічують 19 класів, 25 порядків, 28 союзів, 66 асоціацій, три субасоціації, 15 безрангових угруповань. Уперше наведено класифікацію біотопів території НПП. Уперше створено крупномасштабну (1:10000) карту рослинності острова Джарилгач. З'ясовано характер впливу рекреаційної діяльності, лісорозведення та випасання диких ратичних на рослинний покрив території НПП «Джарилгацький». Уперше здійснено аналіз репрезентативності існуючих та проєктованих об'єктів ПЗФ, що знаходяться у підпорядкуванні НПП.

4. Теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Дисертанткою проведено флористичні дослідження, здійснено порівняння флористичного складу за даними інвентаризації 1920-30-х рр. та їх актуального складу, у результаті чого було підтверджено трансформацію флори унаслідок кліматичних та антропогенних чинників. Аналіз картографічних матеріалів та порівняння із оригінальними дослідженнями підтвердив зміни рослинного покриву на фітоценотичному рівні, зокрема зникнення прісноводних та лучних угруповань та збільшення площ, зайнятих галофітною рослинністю. Матеріали роботи будуть використані для оптимізації функціонального зонування НПП. Обґрунтовано необхідність створення десяти заповідних урочищ. Карта рослинності та еколого-ценотичні профілі будуть використані для моніторингу рослинного покриву та плану управління цією територією як складовою Смарагдової мережі України. Картосхеми поширення раритетних видів та угруповань враховуватимуться при формуванні чергових видань Червоного списку Херсонської області, Червоної книги України і Зеленої книги України.

При виконанні роботи біоетичні норми не були порушені.

5. Використання результатів роботи. Результати досліджень було надано для п'яти томів літопису природи НПП «Джарилгацький» (2016–2019). Отримані матеріали щодо біотопічного розмаїття НПП використано для підготовки монографії «Біотопи степової зони України».

6. Особиста участь автора в одержанні наукових та практичних результатів, що викладені в дисертаційній роботі.

Дисертаційна робота виконана у відділі геоботаніки та екології Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, науковий керівник доктор біологічних наук, професор Дубина Д.В.

Робота є самостійним науковим дослідженням дисертанта. Особистий внесок полягав у польових дослідженнях флори та рослинності, зокрема картуванні, ідентифікації та гербаризації зібраних зразків, критичній ревізії синтаксонів, аналізі та інтерпретації геоботанічних описів. Написання опублікованих наукових статей та тез доповідей здійснено автором самостійно або у співпраці зі співавторами.

Розглянувши звіт подібності щодо перевірки на плагіат, рецензенти дійшли висновку, що дисертаційна робота Давидової А.О. є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить елементів плагіату та

запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

7. Повнота викладення матеріалів дисертації в роботах, опублікованих автором із зазначенням особистого внеску здобувача. Результати дисертації опубліковані у 24 наукових працях (16 – одноосібних), зокрема три статті у виданнях, що індексуються у базах Scopus та Web of Science (дві статті – у закордонному журналі), одна стаття у закордонному виданні, яке не індексується у базах Scopus та Web of Science, шість статей у наукових фахових виданнях України, вісім статей у збірниках наукових праць та шість тез доповідей на конференціях. Матеріали, опубліковані у співавторстві, мають пропорційний внесок здобувача. Права співавторства не порушені.

Статті у наукових виданнях, що індексовані у наукометричних базах даних Web of Science та Scopus:

1. Davydova A. O., Ponomareva A. A., Davydov D. A. Investigation of vegetation as a precondition for improving the management of a national nature park (on the example of Dzharylhatskyi NP). *Biosystems Diversity*. 2019. V. 27, № 1. С. 69–75. (Особистий внесок – брала основну участь в польових дослідженнях, аналізі основних результатів та написанні тексту).
2. Davydova A. O. Syntaxonomy of vegetation of NPP «Dzharylgatsky». The classes *Cakiletea maritimae* and *Ammophiletea*. *Thaiszia J. Bot.* 2019. Vol. 29, № 2. P. 111–132.
3. Davydova A. A Mediterranean element of the vegetation: *Junco maritimi-Cladietum marisci* – a new association for Ukraine. *Hacquetia*. 2020. Vol. 19, № 2 P. 275–291.

Статті у закордонних наукових виданнях:

4. Boiko M. F., Khodosovtsev O. Ye., Gavrilenko L. M., Melnyk R. P., Klymenko V. M., Shaposhnikova (Davydova) A. O. Phytodiversity and lichenodiversity in the conditions of agricultural landscapes in Southern Ukraine. *Science and education a new dimension. Natural and technical sciences*. 2015. Vol. 3, № 5. P. 11–14. (Особистий внесок – брала участь в польових дослідженнях, обговоренні тексту статті та написанні розділу, присвяченому рослинності, узагальненні результатів та підготовці статті).

Статті у наукових фахових виданнях України та наукових періодичних виданнях інших держав:

5. Шалошникова (Давидова) А. О., Бойко М. Ф., Мойсієнко І. І., Мельник Р. П., Пономарьова А. А. Матеріали до проєктованих ботанічних заказників

(Херсонська область, Україна). Чорноморський ботанічний журнал. 2015. Т. 11, № 3. С. 346–363. (Особистий внесок – брала участь в польових дослідженнях, підготувала основну частину тексту, узагальнення та висновки).

6. Скребовська С. В., Шапошникова (Давидова) А. О. Водорості-макрофіти західної частини Джарилгацької затоки Чорного моря. *Чорноморський ботанічний журнал*. 2016. Т. 12, № 1. С. 72–77. (Особистий внесок – брала участь в експедиційних дослідженнях, у написанні вступного розділу статті, обговоренні основних результатів).

7. Шапошникова (Давидова) А. О. Сучасний стан і актуальні напрямки досліджень рослинності НПП «Джарилгацький». *Чорноморський ботанічний журнал*. 2017. Т. 13, № 2. С. 239–251.

8. Шапошникова (Давидова) А. О. Синфітосозологічні дослідження рослинності острова Джарилгач. *Чорноморський ботанічний журнал*. 2017. Т. 13, № 3. С. 278–294.

9. Давидова А. О. Номенклатурна ревізія, як передумова створення продромусу рослинності (на прикладі НПП «Джарилгацький»). *Український ботанічний журнал*. 2018. Т. 75, № 6. С. 525–527.

10. Давидова А. О. Синтаксономія рослинності національного природного парку «Джарилгацький». Клас *Festucetea vaginatae*. *Біологія та екологія*. 2019. Т. 5, № 1. С. 34–43.

Матеріали конференцій та наукових семінарів:

11. Шапошникова (Давидова) А. О. Репрезентативність фіторізноманіття у заповідній зоні НПП «Джарилгацький». *Заповідна справа у Степовій зоні України (до 90-річчя від створення Надморських заповідників : всеукр. наук.-практич. конф., м. Київ, 2017. Вип. 2, Т. 2. С. 188–190.*

12. Давидова А. О. Рослини Червоної книги України на території НПП «Джарилгацький» (Херсонська обл.). *Знахідки рослин Червоної книги та Бернської конвенції*. Київ–Чернівці, 2019. Том I. С. 237–239.

13. Шапошникова (Давидова) А. О. Оселища острова Джарилгач (НПП «Джарилгацький, Херсонська обл., Україна). *Мережа НАТУРА 2000 як інноваційна система охорони рідкісних видів та біотопів в Україні : зб. матер. сем., м. Київ, 2017. С. 169–173.*

14. Шапошникова (Давидова) А. О. Прибережні біотопи НПП «Джарилгацький» (Херсонська область, Україна). *Класифікація рослинності та біотопів України : матер. конф., м. Київ, 19-21 квіт. 2018 р. Київ, 2018. С. 74–77.*

15. Давидова А. О. Ознайомлення з першоописами угруповань – основа коректного виділення синтаксонів. *Рослинний світ у Червоній книзі України: впровадження Глобальної стратегії збереження рослин : матер. міжнар. конф., м. Херсон, 25–28 черв. 2018 р. Херсон, 2018. С. 181–183.*

16. Шапошникова (Давидова) А. О., Шульга С. М. Біотехнічні заходи на території НПП «Джарилгацький». *V відкритий з'їзд фітобіологів Причорномор'я*: матер. конф., смт. Лазурне–м. Херсон, 19 трав. 2015 р. Херсон, 2015. С. 83–84.
17. Шапошникова (Давидова) А. О., Коломійчук В. П. Раритетні рослини НПП «Джарилгацький». *Актуальні проблеми ботаніки та екології*: матер. міжнар. конф., м. Полтава, 15–20 верес. 2015 р. Полтава, 2015. С. 61–62.
18. Шапошникова (Давидова) А. О., Шульга С. М. Сучасний стан та актуальні завдання дослідження фіторізноманітності надморських кіс і островів Північного Причорномор'я. *Актуальні проблеми ботаніки та екології*: матер. міжнар. конф., м. Херсон, 15–20 верес. 2016 р., Херсон, 2016. С. 79–80.
19. Шапошникова (Давидова) А. О. Біогенетичні аспекти збереження фіторізноманіття НПП «Джарилгацький». *XIV з'їзд Українського ботанічного товариства*: матер. з'їзду, м. Київ, 25–26 квіт. 2017 р. Київ, 2017. С. 138.
20. Шапошникова (Давидова) А. О. Раритетне угруповання псамофітної рослинності острова Джарилгач (Херсонська обл., Україна). *Актуальні проблеми ботаніки та екології*: матер. міжнар. конф., м. Луцьк, 5–10 верес. 2017 р. Луцьк, 2017. С. 49.
21. Shaposhnikova (Davydova) A.. Biotopes of Dzharylgach Island (northern Black Sea region): classification and conservation. *26th Congress of the European Vegetation Survey: materials of the international scientific conference*. Bilbao, 13–16 September. 2017. Bilbao, 2017. P. 100.
22. Шапошникова (Давидова) А. О. Роль фіторізноманіття острова Джарилгач у збереженні аренних біотопів. *Флористичне і ценотичне різноманіття у відновленні, охороні та збереженні рослинного світу*: матер. міжнар. наук.-практич. конф., м. Київ, 23–25 квіт. 2018 р. Київ, 2018. С. 47.
23. Davydova A. O. Ecological-coenotic features of *Cladium mariscus* s.l in the National Nature Park «Dzharylhatsky» (Ukraine). *58th Congress of the Polish Botanical Society Kraków «Botany without borders»*: materials of the international scientific conference. Krakow, 1–7 July. 2019. Krakow, 2019. P. 86–87.
24. Давидова А. О. Рудеральна рослинність НПП «Джарилгацький». *Синантропізація рослинного покриву України*: всеукр. наук. конф., м. Київ, 26–27 верес. 2019 р. Київ, 2019. С. 38–41.

8. Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень і рекомендацій.

Наукові положення дисертації є добре обґрунтованими. Матеріали, що лежать в основі виконаної дисертації, за об'ємом польових та експериментальних даних, методичним рівнем їх дослідження, теоретичними узагальненнями, що впливають із їх аналізу та обговорення, підтверджують зроблені автором висновки.

9. Відповідність змісту дисертації спеціальності, за якою вона подається до захисту.

Дисертаційна робота Давидової А.О. «Фіторізноманіття НПП «Джарилгацький»: структура, динаміка, охорона», повністю відповідає спеціальності 091 Біологія, оскільки в ній одержано нові наукові та практично важливі результати.

2. Констатувати, що дисертаційна робота Давидової А.О. «Фіторізноманіття НПП «Джарилгацький»: структура, динаміка, охорона», подана на здобуття ступеня доктора філософії, за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю одержаних результатів, змістом і оформленням відповідає вимогам пп. 9, 10, 11 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, та відповідає напрямку наукового дослідження наукової програми Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України зі спеціальності 091 Біологія.
3. Рекомендувати дисертацію Давидової А.О. «Фіторізноманіття НПП «Джарилгацький»: структура, динаміка, охорона» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 091 Біологія.

Рецензенти:

пров. наук. співробітник
відділу геоботаніки та екології
докт. біол. наук

А.А. Куземко

ст. наук. співробітник
відділу систематики і
флористики судинних рослин,
канд. біол. наук

І.Г. Ольшанський

Головуючий на засіданні
завідувач відділу геоботаніки та екології
академік НАН України,
проф., докт. біол. наук

Я.П. Дідух